

De artikelen

De special issue bestaat uit 11 verschillende wetenschappelijke publicaties. We zullen de titels, auteurs, het doel en de onderzoeksmethode benoemen.

1. Inleiding op de speciale editie (pag. 1-4). Geschreven door Elizabeth Sheehy en Simon Lapierre. Dit is een inleidend artikel dat een beschrijving geeft van de totstandkoming van de speciale editie en de globale inhoud.
2. De geschiedenis van het gebruik van het concept "Ouderverstoting" in het Australische familierecht: tegenstrijdigheden, botsingen en de gevolgen daarvan. (pag. 5-17). Geschreven door Zoe Rathus. Zij geeft een beschrijving van hoe het idee ouderverstoting sinds de introductie in Australië in 1989 tot nu wordt toegepast in het familierechtelijk systeem, met het doel hier inzicht in te geven. Rathus verwijst hiertoe naar bronnen, zoals rechtswijzigingen, wetenschappelijk onderzoek, en congresbijdragen.
3. Een genealogie van vijandigheid: ouderverstoting in Engeland en Wales. (pag. 18-29). Geschreven door: Adrienne Barnett. Barnett onderzocht 40 beschikbare familierechtelijke uitspraken in Engeland en Wales waarin ouderverstoting genoemd werd. Het is een voornamelijk beschrijvend onderzoek waarbij de sociaal, politieke en historische achtergrond werd betrokken om aan te geven hoe het denken en redeneren door dit concept wordt beïnvloed.
4. De legitimatie en institutionalisering van 'Ouderverstoting' in de provincie van Quebec. Pag. 30-44. Geschreven door: Simon Lapierre, Patrick Ladouceur, Michèle Frenette & Isabelle Côté. Lapierre, e.a. onderzochten in Quebec, Canada hoe men redeneert over huiselijk geweld en ouderverstoting in scheidingszaken. Het onderzoek bestond uit een combinatie van documentanalyse (beleidsteksten, dossiers van casussen, rechtbankverslagen, krantenartikelen etc.) en interviews met informanten (zoals jeugdbeschermers en onderzoekers).
5. Ouderverstotings syndroom in Spanje: afgewezen door de regering, maar aanvaard in de rechtbanken. (pag. 45-55). Geschreven door: Glòria Casas Vila. Het doel van dit onderzoek was de ervaringen, verwachtingen en behoeften van vrouwelijke slachtoffers van geweld in familierechtelijke zaken te onderzoeken in Spanje. Hiertoe analyseerde Casas Vila interviews met twintig vrouwen die slachtoffer waren van huiselijk geweld.
6. Ouderverstoting(s) (syndroom) in omgang- en gezagszaken: ervaringen van overlevenden en de logica van psychosociale en juridische diensten in Italië. (pag. 56-67). Geschreven door: Mariachiara Feresin. Het doel van het onderzoek was meer inzicht te krijgen in de complexiteit van familierechtelijke zaken en de belevingen van moeders die slachtoffer zijn van intiem partnergeweld met een focus op de rol van de theorie ouderverstoting hierin. Hiertoe werd gebruik gemaakt van interviews met dertien moeders, vijftien psychologen en psychiaters die werken met een opdracht vanuit de rechtbank om ouderschapsvaardigheden te evalueren en vijftien sociaal werkers. Ook de dossiers van tien van de zaken van de deelnemende moeders werden bestudeerd.
7. Professionele reacties op 'ouderverstoting': onderzoeksgerichte praktijk. (pag. 68-79). Geschreven door: Julie Doughty, Nina Maxwell & Tom Slater. Dit artikel is bedoeld om de situatie ten aanzien van het gebruik van de theorie ouderverstoting in Engeland en Wales te beschrijven, waarbij ingegaan wordt op de uitkomsten van een eerder verricht literatuuronderzoek vanuit meerdere disciplines, waarbij wetenschappelijke literatuur en jurisprudentie werden benut.
8. Het bestraffen van de angst van vrouwen: intiem partnergeweld en ouderverstoting in Canadese omgang- en gezagszaken. (pag. 80-91). Geschreven door: Elizabeth Sheehy & Susan B. Boyd. Sheehy en Boyd onderzochten de beschikbare Engelstalige familierechtelijke jurisprudentie van 2014-2018 waarin ouderverstoting werd genoemd in Canada, met uitzondering van Quebec. Dit waren 298 zaken. Het doel was

om een beeld te geven van de uitspraken van familierechtelijke zaken waarin beschuldigingen van ouderverstoting worden gedaan. De zaken werden zowel kwantitatief als kwalitatief onderzocht.

9. De resultaten van de Amerikaanse omgangs- en gezagszaken waarbij sprake is van ouderverstoting en beschuldigingen van mishandeling/misbruik: wat blijkt uit de gegevens? (pag. 92-105). Geschreven door: Joan S. Meier. Het onderzoek van Meier was bedoeld om na te gaan wat statistisch de verbanden zijn tussen beschuldigingen van huiselijk geweld, ouderverstoting en voornamelijk sekse van de ouder op uitspraken over de hoofd verblijfplaats van het kind in Amerika. De analyse werd gedaan op de 4338 online beschikbare Amerikaanse uitspraken (waaronder zowel eerste aanleg als hoger beroep) van de periode 2005 tot en met 2014 waarin sprake was van beschuldigingen van huiselijk geweld en/of ouderverstoting.
10. Het is niet oké, maar HET is nooit gebeurd: beschuldigingen van ouderverstoting ondermijnen de veiligheid van kinderen in de Nieuw-Zeelandse Familie Rechtbank. (pag. 106-117). Geschreven door: Deborah Mackenzie, Ruth Herbert & Neville Robertson. Mackenzie e.a. beschrijven de resultaten van het Backbone Collective, een initiatief in Nieuw-Zeeland om het familierechtelijk systeem veiliger te maken voor slachtoffers van huiselijk geweld. Het Backbone Collective maakt onder meer gebruik van online vragenlijstonderzoeken om inzicht te krijgen in de ervaringen van slachtoffers van huiselijk geweld. De tweede hiervan wordt in het artikel besproken en deze was gericht op de kinderen. De antwoorden van 291 moeders over 591 kinderen werden geanalyseerd.
11. De emotionele belasting van gescheiden moeders in de door ouderverstoting verstoorde systemen van gezagsrecht: een Nieuw-Zeelandse casestudy. (pag. 118-129). Geschreven door: Vivienne Elizabeth. Het doel van dit onderzoek was de emotionele last en verplichting te onderzoeken die op moeders wordt geplaatst door het gebruik van de theorie ouderverstoting. Elizabeth deed kwalitatief onderzoek waarbij ze twaalf vrouwen interviewde die reageerden op advertenties die waren geplaatst bij vrouwencentra. De vrouwen hadden een scheiding meegemaakt en beschreven huiselijk geweld vanuit hun ex en/of uitbating en manipulatie.

De theorie ouderverstoting: geen empirische ondersteuning, maar sociaal geaccepteerd

De theorie ouderverstoting

Sheehy en Lapierre leggen in het introductie artikel uit dat de literatuur over de theorie ouderverstoting voortkomt uit het werk van Gardner. Gardner beschreef de situatie waarin het kind sterk trekt naar één ouder en de andere ouder volledig afwijst op een onredelijke of overdreven manier. Gardner betrok zijn theorie oorspronkelijk op situaties waarin volgens hem valse beschuldigingen van seksueel misbruik werden gedaan tegen de verstoten vader, waarbij het kind hiertoe gehersenspoeld zou zijn door de moeder. De theorie werd naderhand breder gebruikt voor kinderen die ten onrechte een ouder zouden afwijzen, bewust of onbewust veroorzaakt door de andere ouder. De theorie wordt voornamelijk toegepast in zaken waarin beschuldigingen van huiselijk geweld aan de orde zijn en vooral tegen moeders.

Geen wetenschappelijke ondersteuning

Doughty, e.a. geven aan dat er zeer veel artikelen te vinden zijn over ouderverstoting, maar dat er een gebrek is aan empirische bewijs voor de theorie. Er wordt voornamelijk veel over de theorie geschreven en discussie over gevoerd, waarbij het opvalt dat het concept slecht is gedefinieerd. Wanneer er data verzameld zijn, betreft het vaak onrepresentatieve steekproeven, wordt veelal gebruik gemaakt van retrospectief onderzoek (terugkijkend), maakt het onderzoeksdesign het niet mogelijk om uitspraken te doen over oorzaak-gevolg en/of wordt gebruik gemaakt

van instrumenten die niet geloofwaardig zijn en niet gevalideerd zijn om ouderverstoting vast te stellen. Het onderzoek dat gedaan is naar kinderen die een ouder afwezen, geeft bovendien geen aanwijzingen dat ouderverstoting voorkomt. Uit de literatuur bleek dat kinderen die een ouder afwezen, dit doorgaans slechts tijdelijk deden. Jong volwassenen die als kind hun vader hadden afgewezen, herinnerden zich niet dat zij dit (enkel) onder druk van hun moeder hadden gedaan, maar noemden eigen redenen, zoals een gebrek aan belangstelling vanuit hun vader en afgewezen worden door een nieuwe partner. Het lijkt erop dat kinderen last kunnen hebben van conflicten en gedrag van ouders na een scheiding, maar geen onjuist beeld ontwikkelen van hun ouders, laat staan dat zij ten onrechte zouden beweren te zijn mishandeld of misbruikt. In de verschillende artikelen wordt verwezen naar literatuur waaruit blijkt dat valse beschuldigingen van huiselijk geweld überhaupt zeldzaam zijn en het daarmee bepaald niet aannemelijk is dat ouders kinderen zouden coachen in het herinneren van misbruik of in het doen van valse beschuldigingen. Casas Vila benoemt dat het Spaanse ministerie van justitie onderzoek heeft laten verrichten naar valse beschuldigingen van gendergeweld, waaruit in 2016 bleek dat slechts 0.0075% van de beschuldigingen een valse beschuldiging betrof. Geconcludeerd kan worden dat er geen wetenschappelijk bewijs is voor de theorie ouderverstoting. Uit de onderzoeken die gedaan zijn naar de gerelateerde gebieden van afwijzing en huiselijk geweld, kan men concluderen dat als ouderverstoting al voorkomt, dit zeldzaam zal zijn.

Hoe de theorie in de verschillende landen evengoed wel gebruikt wordt

In de verschillende landen is de theorie desalniettemin op een vergelijkbare manier gepromoot door vaderrechten bewegingen. De sociale, culturele en politieke context heeft wel invloed gehad op de manier waarop en de mate waarin de theorie geaccepteerd is geraakt in verschillende settings (zoals onder familierechters, binnen de jeugdbescherming en onder beleidsmakers en de overheid).

Rathus beschrijft hoe in Australië het beschermen van kinderen tegen huiselijk geweld en het streven naar contact tussen het kind en beide ouders na scheiding als twee aparte pijlers functioneren in het familierechtsysteem. Aan het einde van de twintigste eeuw waren er vaderrechten bewegingen die zich hard maakten voor de rechten van vaders en gelijkwaardig ouderschap na scheiding. In dezelfde tijd werd men zich tevens bewust van de schadelijke effecten van huiselijk geweld op kinderen en het belang hen hiertegen te beschermen. De theorie ouderverstoting brengt deze pijlers met elkaar in conflict doordat slachtoffers van huiselijk geweld niet geloofd worden wanneer hen ouderverstoting wordt verweten. Deze theorie werd door de vaderrechten bewegingen benut om de discussie af te brengen van huiselijk geweld en de focus te verleggen naar contact met vaders en om vaders neer te zetten als slachtoffers van wraakzuchtige moeders, waarbij de vaders beschermd zouden moeten worden met meer rechten in het familierechtelijk systeem.

Barnett beschrijft hoe onderzoek in Groot-Brittannië rond de eeuwwisseling eveneens duidelijk maakte dat contact tussen kinderen en gewelddadige ouders erg schadelijk kan zijn en dat huiselijk geweld gezien moet worden als ernstig falen in ouderschap. Als gevolg hiervan werd huiselijk geweld erkend als zwaarwegende factor in beslissingen over gezag- en omgang. Op ongeveer hetzelfde moment werd de theorie ouderverstoting in het familierecht geïntroduceerd en deze theorie werd langzamerhand vaker gebruikt en geaccepteerd in het familierecht en voornamelijk door de jeugdbescherming. Over de jaren heen leek er telkens een opleving te zijn van campagnes voor de theorie ouderverstoting vanuit vaderrechten bewegingen in reactie op zorgen over huiselijk geweld in het familierecht.

Doughty, e.a. beschrijven voor Engeland en Wales dat campagnegroepen en de populaire media het professionals verwijten dat ze onvoldoende aandacht hebben voor ouderverstoting en onvoldoende deskundig zijn op dit gebied. Ze richten zich vooral tot de jeugdbeschermingsinstanties die de belangen van kinderen moeten verdedigen in het familierecht, die hierdoor worden beïnvloed. Hierop is een tegenbeweging te zien. In het voorjaar van 2019 is er een campagne gevoerd om kinderen te beschermen tegen gedwongen contact met gewelddadige vaders, naar aanleiding van de bevinding dat kinderen door uitspraken van de rechtbank in zeer gevaarlijke situaties waren geplaatst, wat sinds 2014 had geleid tot de moord op tenminste vier kinderen.

Lapierre, e.a. leggen uit dat de theorie in Quebec (Canada) gepopulariseerd en geaccepteerd is geraakt doordat twee invloedrijke Canadese onderzoekers in samenwerking met jeugdbescherming interventies en een toolkit publiceerden gericht op het diagnosticeren en tegengaan van ouderverstoting. Bovendien zorgen berichten in

de media voor verdere bevestiging van het beeld van scheidingen die hoog conflictueus zouden verlopen, met beschrijvingen van ouderverstoting en verwijzingen naar deze onderzoekers. Het onderzoek van Sheehy en Boyd laat zien dat er in Canada, net als in de andere landen, een sterke focus is ontstaan op het idee dat er altijd omgang met beide ouders moet worden bewerkstelligd, waarbij moeders verantwoordelijk worden gehouden voor een goede relatie tussen de kinderen en vaders, zelfs wanneer de vaders huiselijk geweld hebben gepleegd.

Casas Vila geeft aan dat er in Spanje verschillende professionals betrokken kunnen raken bij gezag- en omgangszaken (psychosociale teams) en daarbij de rechter informeren. Deze professionals werken vanuit de assumptie dat het kind met beide ouders omgang moet hebben en hoeven niet opgeleid te zijn op het gebied van huiselijk geweld. Velen van hen gebruiken de theorie ouderverstoting en zij hebben de theorie in het Spaanse familierecht geïntroduceerd. Voor zowel professionals als vaderrechten bewegingen lijkt de theorie uitkomst te bieden bij de wens het bestaan van huiselijk geweld dat door vaders wordt gepleegd, niet te willen erkennen. In 2003 werd echter een meisje vermoord door de vader tijdens ongebegeide omgang waartegen de moeder zich herhaaldelijk had verzet. In 2014 werd Spanje hiervoor veroordeeld door het Comité van de Verenigde Naties voor de uitbanning van discriminatie tegen vrouwen. In 2016 werd Spanje veroordeeld door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. In dit geval waren twee meisjes gedwongen tot omgang met hun vader in 2007, toen ze weigerden dit te doen vanwege zijn gewelddadig gedrag.

Op Spaans overheidsniveau is er aandacht voor gendergeweld en het feit dat de theorie ouderverstoting onjuist is en met schadelijke effecten wordt gebruikt. Spanje heeft sinds 2004 een wet inzake geïntegreerde beschermingsmaatregelen tegen gendergeweld. Sinds 2015 worden kinderen van gewelddadige vaders erkend als directe slachtoffers en niet enkel als getuigen van geweld. Er is in Spanje een paradox ontstaan waarbij de overheid en verschillende organisaties de theorie ouderverstoting afwijzen, maar de professionals in het familierecht de theorie blijven gebruiken. Dit wordt geweten aan het feit dat de overheid weinig controle uitoefent op het functioneren en de opleidingseisen van de psychosociale teams, waarin bijvoorbeeld psychologen, maatschappelijk werkers en oudercoördinatoren kunnen zitten, die niet getraind hoeven te zijn in huiselijk geweld en vaak geen onderzoek doen naar de aanwezigheid van huiselijk geweld.

Tegengesteld aan Spanje, overwoog Italië in 2018 in de wet op te nemen dat rechters de mogelijkheid zouden moeten hebben urgente maatregelen te nemen in gevallen van ouderverstoting, zoals omkering van de hoofd verblijfplaats van het kind. Feresin beschrijft dat hierbij expliciet werd benoemd dat het meestal de verstoting van vaders zou betreffen en dat het mocht worden vastgesteld aan de hand van tekenen van ouderverstoting bij het kind zonder duidelijk gedrag van een ouder. Dit wetsvoorstel was onderdeel van een wetsvoorstel waarin tevens mediatie en co-ouderschap na scheiding verplicht zouden worden gesteld. In reactie op het wetsvoorstel ontving de Italiaanse regering een brief van representanten van de Verenigde Naties waarin uitgelegd werd dat dit voorstel een ernstige achteruitgang zou betekenen die zou bijdragen aan de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen en waarmee geen bescherming wordt geboden aan vrouwen en kinderen die het slachtoffer zijn van geweld vanuit vaders. Het voorstel is ook in strijd met het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, dat door Italië geratificeerd is. Italië besloot dat het wetsontwerp moet worden geëvalueerd.

Meier beschrijft dat in Amerika de wetenschappelijke inzichten niet leiden tot verminderd gebruik van de theorie ouderverstoting in zaken met beschuldigingen van huiselijk geweld, ondanks informatie en trainingsmaterialen voor professionals. Bovendien zijn voorstanders van de theorie de genderachtergrond van de theorie gaan verhullen en claimen zij dat vaders en moeders even vaak beschuldigingen doen van huiselijk geweld.

Mackenzie e.a. leggen uit dat in Nieuw-Zeeland de theorie ook nog altijd gebruikt wordt in het familierecht ondanks dat diverse wetenschappers erop hebben gewezen dat de theorie ouderverstoting geen empirische ondersteuning kent. In Nieuw Zeeland wordt tegen huiselijk geweld de slogan 'het is niet OK' gehanteerd, maar lijkt er een sociaal systeem te zijn waarin vrouwen als onbetrouwbaar worden gezien en geweld tegen vrouwen wordt gebagatelliseerd of ontkent. Uit het eerste onderzoek van de Backbone collective bleek dat moeders de ervaring hadden dat hun kinderen en zichzelf door het familierecht *minder* veilig waren. In Nieuw-Zeeland wordt gewerkt met een advocaat voor het kind en eventueel met een psycholoog of sociaal werker. Mackenzie e.a. ontdekten dat

moeders door alle drie typen professionals beschuldigd werden van ouderverstoting en het vaakst door psychologen, ondanks dat de New Zealand Psychological Society en de American Psychological Society sterke kritiek op de theorie hebben geuit.

Elizabeth legt uit dat in Nieuw-Zeeland de norm na een scheiding inmiddels is dat vaders hun kinderen een gelijkkelijk (50-50) dan wel aanzienlijk deel van de tijd bij zich hebben en dat het als moreel juist wordt gezien dat vaders hiernaar streven. Binnen deze context is het de norm geworden dat moeders de verantwoordelijkheid hebben om het contact tussen kinderen en vaders te faciliteren. Moeders dienen rekening te houden met het tijdschema van vaders, de vakanties te plannen, de spullen van de kinderen te verzorgen (zoals een tas klaarmaken met speelgoed en kleding voor bij vader) en zelfs hun eigen veiligheid te riskeren. Daarbij komt dat er tevens genderspecifieke sociaal-morele normen zijn over emoties met betrekking tot scheiding. Boosheid is masculien en angst en verdriet zijn feminien. Dit betekent dat mannen vaker boosheid uiten na een scheiding en strijden voor hun rechten over de kinderen terwijl vrouwen vaker angst en verdriet uiten over het verliezen van (tijd met) hun kinderen en dat dit is wat sociaal wordt geaccepteerd. Gedrag van moeders dat hiervan afwijkt wordt snel gezien als zelfzuchtig en onaardig en als ouderverstoting.

Gendervooroordelen dragen bij aan acceptatie van de theorie

Uit alle artikelen wordt duidelijk dat de theorie ouderverstoting wordt toegepast door professionals die werken binnen het familierechtelijk systeem, waaronder jeugdbeschermers en andere professionals die de rechter moeten adviseren en veelal ook door familierechters. Dit gebeurt ook in landen waar de overheid (Casa Vila; Feresin) of officiële instanties (Meier; Mackenzie, e.a.) een duidelijk standpunt hebben ingenomen tegen het gebruik van de theorie. De wetenschap dringt dus niet gemakkelijk door tot de praktijk. Dit lijkt mede veroorzaakt te worden doordat de theorie aansluit bij gendervooroordelen en idealen (Elizabeth; Feresin; Sheehy & Boyd). De voorvechters van de theorie ouderverstoting hebben een stereotype beeld gecreëerd van onverbiddelijk vijandige moeders die door egoïsme en onredelijkheid hun kinderen beschadigen door hardnekkig te weigeren contact met de vader toe te staan (Barnett). Berichtgevingen in de media dragen bij aan het draagvlak voor dit stereotype beeld, evenals de grote hoeveelheid literatuur die wordt gepubliceerd over ouderverstoting, ook al levert deze, zoals besproken, geen empirisch bewijs voor de theorie (Doughty, e.a.; Lapierre, e.a.).

Aan de ene kant lijkt men in de verschillende landen liberaal door te streven naar een gelijke verdeling van de zorg over kinderen voor vaders en moeders, mede bereikt door de strijd vanuit de vaderrechten bewegingen (Barnett; Casas Vila; Doughty, e.a.; Elizabeth; Feresin; Lapierre, e.a.; Mackenzie, e.a.; Meier; Rathus; Sheehy & Boyd). Aan de andere kant blijft men moeders verantwoordelijk houden, waardoor zij degenen zijn die ervoor moeten zorgen dat het contact tussen vaders en kinderen goed verloopt (Elizabeth; Mackenzie, e.a.; Rathus). Als kinderen een vader afwijzen, dan wordt voornamelijk van de moeder verlangd dat zij hier iets tegen doet en er wordt niet zozeer nagegaan welke rol de vader hier zelf in heeft (Meier; Mackenzie, e.a.). Van vaders wordt geaccepteerd dat zij boos zijn wanneer dit niet lukt en dat zij voor hun rechten strijden (Elizabeth; Rathus). Wanneer moeders zich boos maken, wordt dit gezien als ouderverstoting (Barnett; Elizabeth; Lapierre, e.a.; Rathus). Ook de emoties die sociaal van vrouwen worden geaccepteerd, zoals verdriet en angst, passen echter bij het beeld van moeders die de kinderen niet durven toe te vertrouwen aan vaders en te gemakkelijk zouden denken dat hun kinderen onveilig zijn (Sheehy, & Boyd).

De ontorechte altijd omgang assumptie

Naast deze gendervooroordelen is onder veel professionals de ontorechte assumptie ontstaan dat contact met beide ouders *altijd* in het belang is van het kind, een stelling die door de vaderrechten bewegingen en andere voorstanders van de theorie ouderverstoting sterk wordt gepromoot (Barnett; Casas Vila; Doughty, e.a.; Elizabeth; Feresin; Lapierre, e.a.; Mackenzie, e.a.; Meier; Rathus; Sheehy & Boyd). Bijvoorbeeld in het onderzoek van Feresin benoemden moeders dat zij van de professionals te horen kregen dat ze moesten meewerken aan omgang tussen hun kinderen en de vaders, ook al hadden die geweld pleegt, waaronder kindermishandeling en zelfs seksueel misbruik van het kind. De professionals bevestigden dit beeld. Zij stelden dat contact met vaders altijd in het belang van het kind is en verlies van contact schadelijk zou zijn voor de persoonlijkheidsontwikkeling. Bijna alle moeders die slachtoffer waren van huiselijk geweld moesten het gezag over de kinderen delen met de gewelddadige vaders. In

het artikel van Lapierre, e.a. komt een voorbeeld aan de orde waarin een jeugdbeschermer van mening was dat huiselijk geweld vanuit de vader de oorzaak was van ouderverstoting door de moeder, waarbij ze redeneerde dat de moeder daarmee het kind psychologisch mishandelde. Met andere woorden: sommige professionals missen het inzicht dat huiselijk geweld een legitieme reden is voor kinderen om een ouder af te wijzen en de voorkeur te geven aan de veilige ouder.

In alle artikelen wordt erop gewezen dat huiselijk geweld schadelijk is voor het kind en dat het niet beschermen van kinderen hiertegen ernstige consequenties heeft, waarbij het jaarlijks zelfs veel kinderen het leven kost omdat zij tijdens de omgang worden vermoord (Barnett; Casas Vila; Doughty, e.a.; Elizabeth; Feresin; Lapierre, e.a.; Mackenzie, e.a.; Meier; Rathus; Sheehy & Boyd). Afhankelijk van de situatie kan het nodig zijn om het contact tussen een kind en een gewelddadige ouder geheel stop te zetten of om beperkt contact vast te leggen, zoals minimale en/of begeleide omgang. Zowel de Verenigde Naties als de Raad van Europa stellen dan ook dat huiselijk geweld een zwaarwegende factor moet zijn in beslissingen over gezag- en omgang en dat de prioriteit moet liggen bij de belangen en veiligheid van het kind boven de rechten van ouders (Feresin). In veel landen zie je dat de overheid erkent dat kinderen beschermd zouden moeten worden tegen huiselijk geweld, maar dit onvoldoende (expliciet) verbindt aan familierechtelijke gezag- en omgangsbeslissingen (zie bijv. Doughty, e.a. en Rathus). Ook wordt benoemd dat de professionals die werken met gescheiden gezinnen, niet opgeleid hoeven te zijn in huiselijk geweld (zie bijv. Casas Vila). Door het bestaan van de altijd omgang assumptie gebeurt het dat zelfs in de aanwezigheid van bewezen huiselijk geweld de andere ouder (meestal de moeder) kan worden beschuldigd van ouderverstoting (Mackenzie, e.a.; Meier; Feresin; Sheehy & Boyd).

De verwevenheid van rechtszaken, beschuldigingen van huiselijk geweld en ouderverstoting leidt tot een vertekend beeld

Uit de artikelen wordt duidelijk dat gezag- en omgangszaken vaak verweven zijn met huiselijk geweld. Uit onderzoek door het Spaanse ministerie van gezondheid bleek dat een ruime 67% van de vrouwen vanwege huiselijk geweld scheidde (Casas Vila). Sheehy en Boyd schetsten een genderspecifiek beeld van interpersoonlijk partnergeweld. Ze leggen uit dat overwegend vrouwen hier slachtoffer van zijn en ook kinderen hieraan worden blootgesteld. Sheehy en Boyd leggen verder uit dat het verlaten van een gewelddadige partner een riskante stap is, omdat het geweld van de ex-partner kan toenemen en deze het (psychologische) geweld kan voortzetten via omgang met de kinderen en strijd over gezag en omgang. Met andere woorden: het is statistisch logisch dat huiselijk geweld oververtegenwoordigd is in familierechtelijke zaken over gezag- en omgang en dat met name moeders vaders hiervan beschuldigen. De gender-neutrale blik waarmee men vaak naar scheidingszaken kijkt, kan dit inzicht in de weg staan (Sheehy, & Boyd).

Hoewel de theorie ouderverstoting ook gebruikt kan worden zonder dat er beschuldigingen van huiselijk geweld zijn, wordt de theorie voornamelijk gebruikt in gevallen met huiselijk geweld (Barnett; Casas Vila; Doughty, e.a.; Elizabeth; Feresin; Lapierre, e.a.; Mackenzie, e.a.; Meier; Rathus; Sheehy & Boyd). Dit is ook de oorsprong van de theorie die aanvankelijk gebruikt werd om beschuldigingen van seksueel misbruik van kinderen door hun vaders te weerleggen (Meier; Sheehy & Lapierre). In reactie op beschuldigingen van huiselijk geweld, gebeurt het veel dat vaders, maar ook betrokken professionals, moeders beschuldigen van ouderverstoting (Barnett; Casas Vila; Doughty, e.a.; Elizabeth; Feresin; Lapierre, e.a.; Mackenzie, e.a.; Meier; Rathus; Sheehy & Boyd). De bewijslast voor huiselijk geweld ligt hoog, maar om ouderverstoting aan te nemen wordt veelal vertrouwd op verklaringen van 'experts' (Barnett; Rathus). Het probleem is dat er geen wetenschappelijke evidentie is voor de theorie ouderverstoting en er daarmee onmogelijk een betrouwbare en valide manier kan bestaan om ouderverstoting vast te stellen (Rathus). Voorvechters van de theorie claimen echter vaak wel dat zij in staat zijn om ouderverstoting te diagnosticeren en worden hierin soms serieus genomen op basis van hun titels of de status van de bronnen waarnaar ze verwijzen zonder dat deze afdoende zijn om het bestaan van ouderverstoting aan te nemen (Feresin; Lapierre, e.a.). Een voorbeeld hiervan is dat zij soms verwijzen naar de *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (een internationaal gebruikt handboek waarin mentale stoornissen staan omschreven) terwijl ouderverstoting hierin niet wordt beschreven (Feresin). Wanneer een moeder slachtoffer is van huiselijk geweld en/of vreest dat haar kind slachtoffer is of zal zijn van huiselijk geweld door de vader, kan alles wat zij hierover zegt en alles wat zij doet om

haar kind te beschermen, geïnterpreteerd kan worden als bewijs van ouderverstoting (Barnett). In sommige gevallen wordt zelfs de beschuldiging van huiselijk geweld op zich gezien als bewijs van ouderverstoting (Barnett).

Soms is men wel degelijk op de hoogte van het feit dat er geen wetenschappelijk bewijs bestaat voor de theorie en dat er kritiek wordt geleverd op het gebruik ervan, waardoor bijvoorbeeld sommige rechters de theorie niet accepteren (Barnett). Veel professionals houden echter vast aan hun denkbeelden en blijven de theorie gebruiken, maar verhullen dit. Aanvankelijk sprak men van een ouderverstotings-'syndroom' en was veel van de kritiek gericht op het feit dat de omschrijving niet voldeed aan de criteria van een syndroom. In reactie hierop zijn de meesten het gaan hebben over enkel 'ouderverstoting' (Casas Vila; Feresin; Meier). Uiteraard benoemden critici vervolgens het feit dat met verandering van de term niets was opgelost (Casas Vila; Feresin; Meier). Professionals zijn daarop vele andere termen gaan gebruiken en verdoezen daarmee het gebruik van de theorie. Voorbeelden hiervan zijn de termen 'overwaakzaam' en 'poortwachters' (gatekeepers) voor moeders (Sheehy & Boyd) en het spreken over kinderen die 'vergiftigd' worden door een ouder of 'gecoached' in beschuldigingen van misbruik (Mackenzie, e.a.). Ook gebeurt het dat professionals de term ouderverstoting niet alleen vermijden, maar ook ontkennen de theorie te gebruiken wanneer ze hiermee geconfronteerd worden, ondanks dat hun redeneringen de theorie volledig volgen (Casas Vila).

Verdere verwarring kan ontstaan door de wisselende manier waarop ouderverstoting gedefinieerd wordt. Soms wordt ouderverstoting bijvoorbeeld beschreven als een vorm van psychologisch geweld (Mackenzie, e.a.). De term wordt inmiddels ook veel breder gebruikt voor al het gedrag van ouders in complexe scheidingen dat wordt gezien als strategie om de andere ouder buiten te sluiten, zonder dat het kind een ouder afwijst (Sheehy & Lapierre). Ook wordt afwijzing van een ouder door het kind vaak ouderverstoting genoemd, los van waarom het kind de ouder afwijst (Sheehy & Lapierre). Met alle verwarring over de betekenis van de term, kan het gebeuren dat moeders die slachtoffer zijn van huiselijk geweld door de ex-partner, deze ex-partner beschuldigen van ouderverstoting (Sheehy en Boyd).

Al deze vermenging van termen, feiten en vooroordelen, en framing leiden tot een beeld van scheidende ouders die oorlog met elkaar voeren en bevestiging van de theorie ouderverstoting in de media, waarbij het beeld wordt geschetst dat moeders vaak valse beschuldigingen doen van huiselijk geweld om vaders zo ver mogelijk weg te houden bij de kinderen (Lapierre, e.a.). In werkelijkheid worden complexe scheidingen vaak veroorzaakt door huiselijk geweld en lopen moeders en kinderen die huiselijk geweld aanklaagt, een groter risico op onveilige beslissingen over gezag- en omgang door de vooroordelen en de theorie ouderverstoting (Barnett; Casas Vila; Doughty, e.a.; Elizabeth; Feresin; Lapierre, e.a.; Mackenzie, e.a.; Meier; Rathus; Sheehy & Boyd).

Discriminatie door gebruik van de theorie ouderverstoting

Discriminatie van moeders

In alle artikelen wordt besproken dat de theorie ouderverstoting leidt tot redeneringen waarmee vrouwen worden gediscrimineerd, ondanks dat sommige voorvechters van de theorie beweren dat het om een genderneutrale theorie zou gaan (Barnett; Casas Vila; Doughty, e.a.; Elizabeth; Feresin; Lapierre, e.a.; Mackenzie, e.a.; Meier; Rathus; Sheehy & Boyd). In meerdere artikelen worden data besproken die aantonen dat familierechters en jeugdbeschermers in hun redeneringen, maatregelen en uitspraken de term en de theorie ouderverstoting gebruiken op een manier die vrouwen benadeelt.

Meier toonde aan dat de theorie in Amerika moeders benadeelt in complexe scheidingen waarbij sprake is van beschuldigingen van huiselijk geweld, waaronder kindermishandeling en misbruik. Enkel wanneer het gaat om éézijdige beschuldigingen van ouderverstoting en er geen beschuldigingen zijn van huiselijk geweld, maken moeders en vaders ongeveer evenveel kans op een uitspraak in hun voordeel. Als de moeder de vader beschuldigt van huiselijk geweld en het wordt geopperd dat zij bezig is met ouderverstoting, is er een groot risico dat de kinderen

worden toegewezen aan de vader. Dit kan zelfs gebeuren wanneer het huiselijk geweld bewezen wordt geacht en tegelijkertijd wordt verondersteld dat de moeder het kind van de dader probeert te verstoten. Moeders worden in minder dan de helft van de gevallen geloofd wanneer ze de vader beschuldigen van huiselijk geweld en de kans wordt twee keer zo klein als ze beschuldigd wordt van ouderverstoting. De kans dat de moeder dan nog geloofd wordt, is voornamelijk bijzonder klein als het gaat om een beschuldiging van kindermishandeling gepleegd door de vader en zelfs bijna nihil (1 van de 51 cases) als het gaat om seksueel misbruik.

Sheehy en Boyd ontdekten dat Canadese rechters moeders discrimineren in hun redeneringen over ouderverstoting en daarbij weinig inzicht bleken te hebben in huiselijk geweld en de gevolgen daarvan voor vrouwen en kinderen. Rechters bleken relatief iets meer geneigd om beschuldigingen van ouderverstoting tegen mannen te erkennen dan omgekeerd, maar er waren veel meer beschuldigingen van ouderverstoting tegen vrouwen. De consequenties die rechters verbonden aan ouderverstoting waren negatiever voor moeders (zoals toewijzen van eenhoofd gezag aan de vader, of wijziging van hoofdverblijfplaats en veranderen van éénhoofd gezag bij de moeder naar co-ouderschap) dan wanneer het vaders betrof. Net als in het onderzoek van Meier, bleek dat vooral in de aanwezigheid van (beschuldigingen van) huiselijk geweld sprake was van uitspraken in het nadeel van moeders. Sheehy en Boyd illustreren met citaten hoe rechters moeders niet geloven of stellen dat ze het geweld overdrijven of verkeerd interpreteren (zoals een rechter die redeneert dat het niet de bedoeling van de vader was om de moeder van de trap te duwen). Ook kunnen rechters geneigd zijn het geweld te bagatelliseren, af te doen als onderdeel van gemeenschappelijke conflicten, met gedeelde schuld (zoals te stellen dat de fragiele emotionele gezondheid van de moeder een rol heeft in de dynamiek, terwijl de vader haar onder meer had gewurgd en in de ribben geschopt en zij een trauma had ontwikkeld vanwege zijn geweld). Het gebeurde dat moeders ouderverstoting werd verweten ondanks bewijs dat de vader huiselijk geweld had gepleegd, in sommige gevallen werd zelfs een causale link gelegd (de moeder zou aan ouderverstoting doen vanwege eerder geweld door de vader).

Uit het onderzoek van Feresin kwam naar voren dat de betrokken professionals (zoals jeugdbeschermers) op een vergelijkbare manier als rechters denken over moeders die de vader na scheiding beschuldigen van huiselijk geweld. Deze moeders verbleven veelal in opvanghuizen en uitten ernstige zorgen over de veiligheid van hun kinderen. De professionals veronderstelden dat de beschuldigingen (van ex-partnergeweld, kindermishandeling en/of misbruik) voortkwamen uit wraak of jaloezie en waren verzonnen. Deze opvattingen werden versterkt wanneer rechters de moeders niet geloofden. De meesten van hen zagen ouderverstoting als een typisch vrouwelijk probleem en gingen ervan uit dat moeders hun kinderen manipuleren waardoor hun mening slechts een weergave zou zijn van wat hun moeder hen had wijsgemaakt. De vaders werden gezien als de slachtoffers. Als zij op de hoogte waren van kritiek op de theorie, noemden ze het manipulatie in plaats van ouderverstoting. Het gebeurde dat zij adviseerden de hoofd verblijfplaats bij de vader te bepalen en eenhoofd gezag aan hem toe te kennen vanuit de veronderstelling dat de enige oplossing was het kind uit de omgeving van ouderverstoting weg te halen. Moeders hadden de ervaring dat hun zorgen niet serieus werden genomen en dat zij werden gestraft door hun kinderen van hen af te nemen.

Uit het onderzoek van Casas Vilas bleek dat moeders in een onmogelijke situatie worden geplaatst wanneer ze niet mee willen werken aan omgang uit angst dat gewelddadige vaders het kind schaden, maar ze moeten meewerken aan omgang omdat hen anders ouderverstoting wordt verweten en de kinderen uit huis geplaatst kunnen worden of aan de gewelddadige vader kunnen worden toevertrouwd. Casas Vila beschrijft hoe moeders vanwege beschuldigingen van ouderverstoting en de angst hierdoor hun kinderen kwijt te raken onder druk worden gezet door jeugdbeschermers. Zij konden hierdoor niet langer eerlijk zijn tegen hun kinderen en dwongen hun kinderen zelfs tot omgang die zij onveilig achtten om het nog ergere scenario (de voogdij te verliezen aan de gewelddadige ex) te voorkomen. Moeders hadden ook de ervaring dat het niet hielp om de professionals erop te wijzen dat de overheid het gebruik van de theorie afkeurt.

In het onderzoek van Mackenzie e.a. werd een grote groep vrouwen beschuldigd van ouderverstoting, voornamelijk wanneer zij aangaven dat er ook sprake was van rechtstreekse kindermishandeling. Dit gold het sterkst voor seksuele kindermishandeling. Moeders werden minder vaak beschuldigd van ouderverstoting wanneer de vader veroordeeld was vanwege geweld. Desalniettemin waren er moeders die van ouderverstoting werden beschuldigd ondanks contactverboden en veroordelingen van geweld en zelfs in de aanwezigheid van

veroordelingen van kindermishandeling door de vaders. In veel gevallen waarin de moeders beschuldigd werden van ouderverstoting werd niet geloofd dat de vader gewelddadig was. In andere gevallen dacht men dat de vader alleen in het verleden gewelddadig was, alleen gevaarlijk was voor de moeder of dat het geweld enkel gekoppeld was aan conflicten over de scheiding.

Elizabeth omschrijft hoe rechters moeders veroordelen tot het uiten van positieve emoties richting de kinderen over hun gewelddadige vader. Moeders moeten hun angst en verdriet verbergen om niet het gezag over hun kinderen te verliezen. Rechters en professionals binnen het familierecht bemoeien zich dus niet alleen met bezoekrecht, gezag en andere afspraken en regels, maar, door de theorie ouderverstoting, ook met hoe een moeder zich mag voelen en of zij eerlijk tegen de kinderen mag zijn. Het wordt gezien als de verantwoordelijkheid van de moeder om ervoor te zorgen dat kinderen meewerken en positief denken over hun vader, waarbij onvoldoende rekenschap wordt gegeven van de ervaringen van de kinderen zelf en het gedrag van hun vader. In het artikel wordt een voorbeeld gegeven van een moeder die dit meemaakte. Haar kind had echter zoveel weerstand dat hij de straat oprende om maar niet in de auto te hoeven stappen bij zijn vader. Veel oudere kinderen berichten hun moeder, via hun telefoon, wanneer ze tijdens de omgang steun nodig hebben vanwege gedrag van hun gewelddadige vader. Ook hebben kinderen na de omgang met hun gewelddadige vaders emoties en stress waar zij steun voor zoeken. Het wordt moeders onmogelijk gemaakt om deze emotionele steun en troost te bieden aan hun kinderen zonder hiermee te riskeren hun gezag en het contact met hun kinderen te verliezen.

Discriminatie van kinderen

Door het gebruik van de theorie ouderverstoting wordt de mening van kinderen niet meer serieus genomen en wordt er niet geluisterd naar wat zij hebben ervaren en wat zij willen (Barnett; Casas Vila; Doughty, e.a.; Elizabeth; Feresin; Lapierre, e.a.; Mackenzie, e.a.; Meier; Rathus; Sheehy & Boyd). MackKenzie e.a. vonden bijvoorbeeld dat kinderen werden gedwongen tot omgang met gewelddadige vaders of om bij hen te wonen, ondanks dat zij aangaven dit niet te willen. Uit het onderzoek van Elizabeth wordt eveneens duidelijk dat kinderen door de theorie ouderverstoting niet serieus genomen worden. Een voorbeeld hiervan is een tiener die haar advocaat vertelde dat ze minder tijd met haar vader wilde doorbrengen omdat deze vader last had van uren durende woede aanvallen. Haar advocaat geloofde haar niet en vertelde de rechter dat de weerstand van het meisje voortkwam uit onbewuste ouderverstoting veroorzaakt door de moeder.

Bovendien worden kind-belangen geplaatst onder die van hun ouders: uit de verschillende artikelen blijkt dat het gebeurt dat het recht van vaders op omgang prioriteit krijgt boven het recht van kinderen op veiligheid (Barnett; Casas Vila; Doughty, e.a.; Elizabeth; Feresin; Lapierre, e.a.; Mackenzie, e.a.; Meier; Rathus; Sheehy & Boyd). Wanneer moeders beschuldigd werden van ouderverstoting, werd in de meerderheid van de gevallen in het onderzoek van Mackenzie e.a. door de professionals onbegeleide omgang met de vader aangeraden, gesteld dat de relatie met de gewelddadige vader belangrijk was voor het welbevinden van het kind, en gesteld dat het recht van de vader op omgang belangrijker was dan wat het kind wilde.

Ook kan het gebeuren dat men om de moeder te straffen voor wat men ziet als ouderverstoting, besluit maatregelen te nemen die het kind schaden, zoals het veranderen van de hoofd verblijfplaats naar de vader, waarbij zij het contact met hun moeder geheel of grotendeels verliezen (Barnett; Casas Vila; Doughty, e.a.; Elizabeth; Feresin; Lapierre, e.a.; Mackenzie, e.a.; Meier; Rathus; Sheehy & Boyd). In het artikel van Feresin wordt een voorbeeld gegeven van jonge meisjes die hun moeder al vier jaar niet meer mochten zien nadat hun moeder niet meegewerkt had aan omgang met de vader omdat ze blauwe plekken en niet-leeftijdsadequaate seksueel gedrag had geconstateerd na een omgangsmoment met de vader.

Dit zijn vormen van discriminatie van kinderen. Bovendien kunnen kinderen hierdoor ernstig in hun ontwikkeling en veiligheid worden geschaad. Elisabeth beschrijft hoe rechters moeders verbieden de emotionele steun te geven die hun kinderen van hen vragen. Lapierre e.a. beschrijven dat kinderen kunnen worden getraumatiseerd door toegewezen te worden aan een gewelddadige ouder. Sommige kinderen worden depressief en suïcidaal (Barnett). De theorie ouderverstoting leidt ertoe dat er geen adequate inschatting wordt gemaakt van de belangen van kinderen. Ernstige bezwaren en signalen tegen (onbegeleide) omgang worden afgedaan als ouderverstoting en/of het tegengaan van ouderverstoting en streven naar omgang krijgen meer prioriteit. Het

gebeurt dat vaders de omgang benutten om hun kinderen te vermoorden (Casas Vila). Een organisatie tegen huiselijk geweld in Engeland registreerde tussen 2005 en 2015 dat negentien kinderen door hun vader waren vermoord tijdens omgang (Barnett). In Spanje werden in deze zelfde periode, 44 kinderen vermoord door hun vader waarvan 26 tijdens een omgangsmoment (Cases Vila). Ook Meier benoemt dat veel Amerikaanse kinderen die werden gedood door een gescheiden ouder, niet waren beschermd door het familierecht, ondanks verzoek daartoe.

Referenties

- Barnett, A. (2020). A genealogy of hostility: parental alienation in England and Wales. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 42:1, 18-29. <https://doi.org/10.1080/09649069.2019.1701921>
- Casas Vila, G. (2020). Parental Alienation Syndrome in Spain: opposed by the Government but accepted in the Courts. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 42(1), 45-55. <https://doi.org/10.1080/09649069.2019.1701923>
- CSMS, Werkgroep complexe scheidingen - multidisciplinaire samenwerking. (2019). Het houdt niet op, totdat je de slachtoffers beschermt. *Complexen scheidingen en vermoedens/beschuldigingen van huiselijk geweld*. <https://tinyurl.com/hethoudtnietop>
- Doughty, J., Maxwell, N., & Slater, T. (2020). Professional responses to 'parental alienation': research-informed practice. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 42(1), 68-79. <https://doi.org/10.1080/09649069.2020.1701938>
- Elizabeth, V. (2020). The affective burden of separated mothers in PA(S) inflected custody law systems: A New Zealand case study. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 42(1), 118-129. <https://doi.org/10.1080/09649069.2020.1701943>
- Feresin, M. (2020). Parental alienation (syndrome) in child custody cases: survivors' experiences and the logic of psychosocial and legal services in Italy. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 42(1), 56-67. <https://doi.org/10.1080/09649069.2019.1701924>
- Lapierre, S., Ladouceur, P., Frenette, M., & Côté, I. (2020). The legitimization and institutionalization of 'parental alienation' in the Province of Quebec. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 42(1), 30-44. <https://doi.org/10.1080/09649069.2019.1701922>
- Mackenzie, D., Herbert, R., & Robertson, N. (2020). 'It's Not OK', but 'It' never happened: parental alienation accusations undermine children's safety in the New Zealand Family Court. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 42(1), 106-117. <https://doi.org/10.1080/09649069.2020.1701942>
- Meier, J. S. (2020). U.S. child custody outcomes in cases involving parental alienation and abuse allegations: what do the data show? *Journal of Social Welfare and Family Law*, 42(1), 92-105. <https://doi.org/10.1080/09649069.2020.1701941>
- Rathus, Z. (2020). A history of the use of the concept of parental alienation in the Australian family law system: contradictions, collisions and their consequences. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 42(1), 5-17. <https://doi.org/10.1080/09649069.2019.1701920>
- Sheehy, E., & Boyd, S. B. (2020). Penalizing women's fear: intimate partner violence and parental alienation in Canadian child custody cases. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 42(1), 80-91. <https://doi.org/10.1080/09649069.2020.1701940>
- Sheehy, E., & Lapierre, S. (2020). Introduction to the special issue. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 42(1), 1-4. <http://doi.org/10.1080/09649069.2020.1702409>